

BARTŁOMIEJ CIEŚLA

Uniwersytet Łódzki, Polska

<https://orcid.org/0000-0002-4624-791X>

Copyright and License: Copyright by Instytut Języka Polskiego PAN, Kraków 2024. This article is published under the terms of the Creative Commons Attribution – NoDerivatives 4.0 International (CC BY- ND 4.0) License (<https://creativecommons.org/licenses/by-nd/4.0/legalcode.pl>).

PEJORATYWNE OKREŚLENIA KOŚCIOŁA KATOLICKIEGO JAKO ŚRODEK BUDOWANIA NEGATYWNEGO OBRAZU KATOLICYZMU (NA PRZYKŁADZIE ANTYKATOLICKICH KOMENTARZY INTERNETOWYCH PUBLIKOWANYCH PRZEZ PROTESTANTÓW)

Słowa kluczowe: agresja językowa, etykietyzacja językowa, nominacja Kościoła katolickiego, wartościowanie językowe.

STRESZCZENIE

Celem artykułu jest wskazanie pól tematycznych, w obrębie których kształtowane są negatywnie nacechowane etykiety służące do nominacji Kościoła katolickiego przez protestantów (rzadziej osoby, które z jakichś względów nie sprzyjają instytucji Kościoła). Na ich podstawie zaś – próba rekonstrukcji obrazu Kościoła katolickiego widzianego oczami pewnej części chrześcijan reformowanych. Aby stworzyć bazę materiałową, wykorzystano wpisy pod 13 filmami opublikowanymi w serwisie YouTube (przeglądowi poddano 13 199 komentarzy, spośród których na potrzeby niniejszej analizy wyzyskano 58 wypowiedzi). Krótkie, najczęściej jedno-, rzadziej kilkupowiedzeniowe teksty stanowią formę komentarza do rozbieżności między katolikami a protestantami. Osoby, które poruszają w internecie problem różnic wyznaniowych – nazywając Kościół promujący nieuznaną przez nich doktrynę – bardzo często dokonują wartościowania. Pokazana nominacja przedstawia katolicyzm jako system religijny funkcjonujący podobnie jak typowo świeckie instytucje, przyciągający ludzi o niskich predyspozycjach intelektualnych, pozbawionych krytycznego myślenia, słabych moralnie. Teologiczny fałsz głoszony przez duchowieństwo wynikać ma przede wszystkim z odrzucenia autorytetu Biblii jako jedyne wiarygodnego źródła wiedzy o Bogu. Z wielu sformułowań stosowanych przez protestantów wyciągnąć można wniosek, że religia katolicka powstała z inspiracji złych mocy po to, by zniekształcić właściwy obraz Boga i koncepcji usprawiedliwienia. Katolicyzm przedstawia się jako formę niewoli i opresji. Wiele badanych komentarzy pełnych jest przejawów agresji językowej, a ich styl przypomina retorykę najbardziej zajadłych polemik antykatolickich z początków reformacji. Na podstawie zebranych wpisów można wysnuć wniosek, że obraz dialogu międzywyznaniowego opartego na próbie zrozumienia drugiej strony i podejściu koncyliacyjnym – często promowany w dyskursie medialnym i oficjalnych dokumentach wydawanych przez Kościoły chrześcijańskie – nie zawsze znajduje przełożenie na rzeczywiste przekonania osób wierzących deklarujących przynależność do wybranej konfesji.

1. WPROWADZENIE

W strukturze artykułu wyodrębniono cztery komponenty: 1) skrótowy przegląd literatury, która może stanowić pole odniesień przy opisie sposobów nominowania Kościoła katolickiego przez protestantów; 2) ogólna charakterystyka relacji między katolikami a protestantami; 3) prezentacja pól tematycznych, w obrębie których budowana jest negatywna nominacja Kościoła katolickiego; 4) wnioski wskazujące na obraz katolicyzmu kreowany przez pewną część współczesnych polskich protestantów.

Jako metodę badań wyzyskano ustalenia wypracowane na gruncie lingwistyki antropologicznej (przydatne w określaniu wyrazów o nacechowaniu aksjologicznym oraz próbie nakreślenia sposobów konceptualizacji Kościoła katolickiego przez chrześcijan niekatolików). Ponieważ większość etykiet przybiera postać skonwencjonalizowanych metafor pojęciowych, które utrwalają negatywne stereotypy obecne we współczesnej polemice międzywyznaniowej, na ich podstawie można podjąć próbę naszkicowania obrazu relacji między tymi grupami katolików i protestantów, którzy angażują się w dyskusje na forach internetowych¹.

Aby wyekscerpować materiał, zapoznano się z treścią 13 199 komentarzy (zazwyczaj krótkich: jedno-, kilkupowiedzeniowych) zamieszczonych pod filmami, które dotyczą różnic między katolikami a protestantami. Spośród nich wyselekcjonowano wpisy z dużym prawdopodobieństwem pisane przez protestantów, bo zawierające antykatolickie etykiety. Twórcami filmów stanowiących punkt wyjścia do formułowania zacytowanych opinii są duchowni (księża katolicy i pastory), a także osoby świeckie reprezentujące jeden z dwóch Kościołów. Forma przekazów jest zróżnicowana: wśród nich wskazać można wykłady, odpowiedzi na pytania internautów czy krótkie materiały prezentacyjne. Jakkolwiek wartość poznawcza filmów bywa zróżnicowana, niezależnie od jakości argumentów wszystkie skłaniają do formułowania spolaryzowanych, często wręcz agresywnych opinii wyrażanych m.in. za pomocą etykiet². Na potrzeby artykułu wykorzystano wpisy zamieszczone pod 13 filmami³:

---

¹ Też, że autorami badanych tekstów są chrześcijanie, wspierają następujące przesłanki: 1) tematyka badanych wypowiedzi ma charakter rozważań teologicznych (mniej lub bardziej szczegółowych, na różnym poziomie intelektualnym), które z pewnością przykuwają uwagę użytkowników deklarujących przywiązanie do religii chrześcijańskiej. Jest mało prawdopodobne, by osoby niewierzące lub obojętne wobec religii angażowały się w tego typu dyskurs (choć oczywiście nie można tego zupełnie wykluczyć); 2) w badanych tekstach da się wyczuć duży ładunek negatywnych emocji, za którymi idzie chęć umoralniania i pouczenia strony przeciwnej. Tego typu nastawienie musi być osadzone na względnie silnie utrwalonych wartościach wynikających z afirmacji teologii jednego z wyznań; 3) autorzy tekstów często przyznają wprost, że są chrześcijanami; 4) tak jak tematyka kulturalna przykuwa uwagę miłośników kultury, a tematyka motoryzacyjna – fanów motoryzacji, problemy szczegółowej teologii chrześcijańskiej muszą angażować przede wszystkim chrześcijan.

² Przez etykietę rozumie się obrazowe porównanie, które wspierać ma nasze twierdzenie i w uproszczony sposób kategoryzować opisywane osoby bądź szeroko rozumiane elementy rzeczywistości; może być nośnikiem pozytywnego bądź negatywnego wartościowania (Schopenhauer 1976, 62–63). Etykietyzacja

Tabela 1

Spis wykorzystanych materiałów

Lp.	Tytuł filmu	Źródło, data dostępu	Oznaczenie materiału, liczba przeanalizowanych komentarzy
1.	Czym różni się kościół protestancki od katolickiego?	https://www.youtube.com/watch?v=jhpQWO-FNhY/ , data dostępu: 24.11.2022	A, 745
2.	Czy należy nawracać katolików, którzy przeszli do protestantów? [Q&A#26] – o. Remigiusz Reclaw SJ	https://www.youtube.com/watch?v=2j5w5FcqjGg , data dostępu: 25.11.2022	B, 261
3.	Katolicy się kłócą, a protestanci nawracają wierzących... [Q&A#165] Remigiusz Reclaw SJ	https://www.youtube.com/watch?v=CDRqUrIm4YI , data dostępu: 1.12.2022	C, 242
4.	PRAWDA kontra rzymski katolicyzm odcinek specjalny	https://www.youtube.com/watch?v=Up2VREvRufM&t=3893s , data dostępu: 20.12.2022	D, 1721
5.	Biblia kontra „kult maryjny” – Fabian Błaszkiwicz	https://www.youtube.com/watch?v=_8E7qJxBDs0 , data dostępu: 17.01.2023	E, 3317
6.	Historia kontra „kult maryjny” – Fabian Błaszkiwicz	https://www.youtube.com/watch?v=s-QlnOiqYFY&t=21s , data dostępu: 10.03.2023	F, 1055
7.	ŁASKA BOŻA kontra «sakramenty» (część 1/3)	https://www.youtube.com/watch?v=TQCwvvRalQc , data dostępu: 3.03.2023	G, 579

o ujemnym wydzwieku z pewnością stanowi przejaw agresji językowej rozumianej jako motywowane gniewem bądź wynikające z chęci osiągnięcia korzyści zachowanie słowne stanowiące próbę wyrządzenia komuś krzywdy (Peisert 2004, 24–25).

³ W polskim dyskursie publicznym problem wyznaniowych antagonizmów jest w zasadzie nieobecny, co wiąże się z odczuciem silnie wrośniętym w świadomość większości Polaków, że chrześcijaństwo to synonim katolicyzmu. Inne nurty, przede wszystkim ewangeliczne, czasami traktowane są z rezerwą, a członkowie wielu wspólnot protestanckich, szczególnie mniejszych, bywają stygmatyzowani i posądzani o sekciarstwo. Filmy edukacyjno-perswazyjne dotyczące różnic wyznaniowych umieszczane w Internecie stanowią więc wyłom w kreowaniu pełniejszego krajobrazu polskiego życia religijnego.

Tabela 1 cd.

Lp.	Tytuł filmu	Źródło, data dostępu	Oznaczenie materiału, liczba przeanalizowanych komentarzy
8.	ŁASKA BOŻA kontra „sakramenty” (część 2/3)	https://www.youtube.com/watch?v=0Um44d-s34I , data dostępu: 3.03.2023	H, 427
9.	Świadectwo nawrócenia byłego księdza	https://www.youtube.com/watch?v=9XO6jhJwEQo , data dostępu: 8.03.2023	I, 1314
10.	„Wyjaśniony” przez księży	https://www.youtube.com/watch?v=ICNnq200Frw&t=579s , data dostępu: 8.03.2023	J, 2432
11.	Q&A #1 – Odpowiedzi na pytania i komentarze z Biblią związane	https://www.youtube.com/watch?v=R_VcwadwPu0&t=194s , data dostępu: 12.03.2023; 9.07.2024	K, 231
12.	Szybkie odpowiedzi na dobrze przemyślane pytania #2	https://www.youtube.com/watch?v=RRpPafeSsEk&t=41s , data dostępu: 8.03.2023; 9.07.2024	L, 554
13.	Szybkie odpowiedzi na dobrze przemyślane pytania #1	https://www.youtube.com/watch?v=5-Ivaot3NZk&t=107s , data dostępu: 16.03.2023; 9.07.2024	Ł, 321

Źródło: opracowanie własne

2. POLEMIKI MIĘDZYWYZNANIOWE JAKO PRZEDMIOT BADAŃ JĘZYKOZNAWCZYCH

Do tej pory opublikowano niewiele prac typowo lingwistycznych, które byłyby poświęcone problematyce podjętej w niniejszym artykule. Temat polaryzacji międzywyznaniowej dostrzegalnej w afirmowaniu bądź odrzucaniu pewnych wartości poruszono w tekście *Deprecjonowanie wyznania religijnego w dyskusjach między katolikami a protestantami – dziedziny wartościowania* autorstwa Bartłomieja Cieśli (2022). Renata Bizior (2017) w pracy *Dialog z INNYM w dyskursie religijnym 2. połowy XIX w. (na przykładzie kazań). O relacji katolicy – protestanci* dokonała próby zrekonstruowania relacji między katolikami a protestantami we wskazanym przedziale czasowym. Marzena Makuchowska w monografii pt. *Od wrogów do braci. Posoborowe zmiany w dyskursie Kościoła katolickiego* (2011) zasygnalizowała najważniejsze przeobrażenia w myśleniu Kościoła o trzech kategoriach niekatolików: chrześcijanach innych konfesji, wyznawcach innych religii, ateistach. Wśród problemów opisywanych przez autorkę znalazły się m.in. różne typy pejoratywnych nominacji służących katolikom do deprecjonowania przedstawicieli innych wyznań.

Problem wewnątrzchrześcijańskich napięć między katolikami a protestantami w mniejszym bądź większym stopniu sprawozdawali wszyscy badacze dawnej kultury polskiej, którzy zajmowali się opisywaniem historii reformacji. Wykaz polskich opracowań naukowych poświęconych tej kwestii jest niezwykle bogaty, a jego przedstawienie zdecydowanie przekraczałoby możliwe ramy niniejszego artykułu. Dość wspomnieć, że fundament dla wskazanej problematyki został położony przez wybitnych uczonych, takich jak Aleksander Brückner, Stanisław Kot czy Janusz Tazbir⁴. Nieoceniony wkład w przybliżanie czytelnikom rozmaitych uwarunkowań dotyczących rozwoju myśli ewangelickiej ma z pewnością pismo naukowe *Odrodzenie i Reformacja w Polsce* wydawane od 1956 roku (wcześniej pod nazwą *Reformacja w Polsce*). Wskazać można niejęzykoznawcze prace naukowe, które *stricte* dotyczą międzywyznaniowej polemiki (zob. np. Szczucki 1957; Bielak, Kordyzon [red.] 2017; Ptaszyński 2019). Poza tym problem podjęty w pracy bywa rozważany przez teologów i publicystów.

Kwestię relacji między katolikami a protestantami, a w szczególności zagadnienie stosunku protestantów do katolików w Polsce, można rekonstruować przede wszystkim na podstawie tekstów tworzonych przez chrześcijan ewangelicznych⁵. Nieocenione świadectwo historyczne, odzwierciedlające nastroje, argumenty oraz konflikty, które towarzyszyły kształtowaniu nowego paradygmatu religijnego, stanowią teksty pisane w XVI i XVII wieku, gdy reformacja zyskała na znaczeniu w kontekście religijnych sporów oraz przemian społecznych. Wiele tekstów pisarzy reformacyjnych zostało przypominanych i opracowanych naukowo⁶, dzięki czemu łatwiej jest zrozumieć dynamikę tamtych czasów. Informacja ta jest o tyle ważna, że źródeł licznych ujemnych nominacji, które zostaną przedstawione w tej pracy, należy doszukiwać się w pismach twórców renesansu i baroku. Wielokrotnie utrwalali oni retorykę czołowych przedstawicieli reformacji, w tym Lutra, Kalwina czy Melanchtona (Kowalski 2016, 45).

3. RELACJE MIĘDZY KATOLIKAMI A PROTESTANTAMI

Wewnątrzgrupowe animozje od pierwszych wieków chrześcijaństwa wywoływały podziały wśród wyznawców Chrystusa. Takie problemy jak relacja między uczynkami a wiarą, zachowywanie prawa żydowskiego czy beżzenność⁷ roztrząsano jako sporne w narracjach nowotestamentowych. Choć rozstrzygnięcia wielu szczegółowych

---

⁴ Zob. np. A. Brückner, *Różnowiercy polscy. Szkice obyczajowe i literackie* (1905) oraz inne publikacje (Brückner 1932; Kot 1932; Tazbir 1965, 1996).

⁵ Jak zauważa jednak Ptaszyński, najlepszym źródłem wiedzy na temat reformacji w pierwszej fazie jej polskiego rozkwitu były polemiki antyluterańskie tworzone przez katolików. Wynika to stąd, że nie zachowały się druki ulotne i kazania opracowywane przez pierwszych protestantów na ziemiach polskich (Ptaszyński 2019, 10).

⁶ Zob. np. antologię piśmiennictwa protestanckiego (Chrzanowski, Kot 1927; Grabowski 1906, 1908, 1921; Szczucki i Tazbir 1959; Budny 1989; Czechowicz 1979; Krowicki 1969; Otwinowski 1999; Rej 2005).

⁷ Ostatnia z kwestii podejmowana jest w Biblii w kontekście ogółu wierzących, np. 1 Kor 7,2; 1 Kor 7,7–9.

problemów stały się częścią *credo* wszystkich chrześcijan, liczne kwestie nadal stanowią przedmiot wątpliwości, wyznaczając tym samym **oś sporu skutkującego** podziałami.

Protestantyzm rodził się w wyraźnej kontrze do katolicyzmu. Konkretnym nieporozumieniem doktrynalnym od początku towarzyszył ogólny spór o to, który Kościół jest „prawdziwy” (por. Kowalski 2016). Od zarania reformacji każda ze stron wypracowywała odpowiednie argumenty mające przekonać nieprzekonanych, a zarazem utrwałać wiarę dotychczasowych członków poszczególnych konfesji.

Jak zauważa M.A. Noll, jeszcze do XIX wieku niemal wszyscy protestanci, świadomi swej spuścizny, byli zjednoczeni przeciw katolicyzmowi (2017, 13). Jak podkreśla Makuchowska, relacjonując własności przedsoborowego dyskursu Kościoła katolickiego o chrześcijanach niekatolikach, również katolicy przez długi czas wykazywali daleko posuniętą niechęć do protestantów. Dystans wobec innowierców sygnalizowały m.in. pejoratywne nominacje odnoszone do niekatolików. Stanowiły one upowszechniony i utarty sposób nazywania przeciwnika będący narzędziem kreowania ujemnych ocen i pobudzania negatywnych emocji, por. np. *heretyk, kacierz, luter, schizmatyk, sekciarz, odstępcza, odszczepieniec, błędnowierca, innowierca, różnowierca, dyzunita, dysydent*: „za wspólny komponent wszystkich tych nominacji uznać można bycie heretykiem, przyjmując [...] teologiczne pojęcie herezji za główny znak antytezy (również teologicznie rozumianej) prawdy” (Makuchowska 2011, 41).

Współcześnie, choć wiele grup protestanckich podejmuje dialog z katolicyzmem, czego wyrazem są liczne wspólne inicjatywy modlitewne czy ewangelizacyjne, antykatolickie nastawienie wielu protestantów nadal pozostaje bardzo uchwytne.

Indywidualizm religijny łączony z przekonaniem, że zinstytucjonalizowane formy przeżywania wiary blokują duchowy rozwój jednostki, z pewnością stanowi jeden z najważniejszych powodów współcześnie dokonywanych konwersji. Zmiana wyznania może się odbywać w postawie akceptacji i wdzięczności wobec dotychczasowej formacji religijnej bądź też w atmosferze buntu i negacji. W artykule zebrano wypowiedzi, które w znacznej większości stanowią zapewne oznacznik drugiej z postaw.

4. ANALIZA MATERIAŁU

Aby zdyskredytować Kościół katolicki, w poddanych ekscerpcji wpisach określa się go mianem INSTYTUCJI. Nominacja ta, która w wielu innych kontekstach okazuje się neutralna (wszak KK to organizacja mająca wyraźnie zhierarchizowaną strukturę, działająca z wyzyskaniem konkretnych norm prawa kanonicznego i państwowego), w wypowiedziach natury konfrontacyjnej jest nośnikiem negatywnych konotacji. Ma bowiem wytworzyć wrażenie, że Kościół funkcjonuje na kształt standardowych organizacji świeckich, w których nietrudno o brak transparentności, nieuczciwość, nastawienie na materialny aspekt działalności. W nominacji tego typu chodzi więc o utożsamienie Kościoła z zespołem typowo ludzkich przedsięwzięć i działań mających świadczyć o postawie moralnej duchownych:

[1] Pewnie rzymski katolik może być zbawiony, ale gdy opuści tę **instytucję** [G]⁸.

Opisywane słowo opatruje się zazwyczaj określeniami, spośród których jedne precyzują jego zakres, inne zaś wzmacniają negatywną barwę etykiety:

[2] Ja też odeszłam, bo spotkałam Jezusa poza katolicyzmem. W **katolickiej instytucji** Go nie ma! [E].

[3] Bardzo dobry wykład. Rzetelnie przedstawione fakty. Każdy, kto rozważa Biblię z modlitwą, porównuje prawdziwą historię Kościoła z tym, co twierdzi Watykan, na pewno opuści **watykańską instytucję** [D].

[4] Ludzie widzą w nas tylko **skostniałą instytucję**, której głównym celem jest wprowadzenie ciemoty na świecie [C].

Do rzeczowników o identycznym wydźwięku można zaliczyć leksemy ORGANIZACJA i PRZEDSIĘBIORSTWO. Chętnie umieszczane są przez piszących w otoczeniu słownym, które nadaje im pejoratywny wydźwięk:

[5] Panie Piotrze, kk to **przedsiębiorstwo** [J].

[6] Ten mój komentarz to takie lekkie nabijanie się z tych wymyślnych teorii, doktryn i innych dziwnych dogmatów **organizacji rzymskokatolickiej**, które kompletnie nie mają potwierdzenia w Słowie Bożym i historii [D].

Wyraz KLUB przejmując konotacje utrwalone w połączeniu *klub wzajemnej adoracji* (częściej: *towarzystwo wzajemnej adoracji* ‘zamknięta grupa osób dbających tylko o własne interesy, wzajemnie się popierających i schlebiających sobie, która budzi niechęć mówiącego’ [WSJP]). Sugerować ma, że katolicy nie wykazują intelektualnej elastyczności, poruszają się wyłącznie w obrębie ściśle wyznaczonej wykładni wiary uznawanej za wzorcową:

[7] Owoców Ducha Bożego w tym **religijnym klubie** nie otrzymasz, ale tylko wtedy, gdy opuścisz ten **katolicki klub** [A].

Leksem KORPPORACJA sugeruje zaś, że motorem działań przywódców Kościoła są względy ekonomiczne (chęć pomnożenia majątku, zwiększenia liczby posiadanych dóbr):

[8] Nawrócony człowiek vs **korporacja rzymska** [D]⁹.

⁸ W cytowanych przykładach zasadniczo zachowywano oryginalną pisownię. W rzadkich wypadkach, gdy wyraz był zniekształcony w znacznym stopniu, poprawiano go, sygnalizując ingerencję nawiasem kwadratowym. Przyjęto zasadę, by każdy cytowany przykład zaczynać od wielkiej litery.

⁹ Pierwsze wyrażenie odnosi się do osoby prowadzącej prezentację. Wyraz KORPPORACJA bardzo często jest nośnikiem negatywnych konotacji. Wywołuje skojarzenia związane automatyzmem i powtarzalnością rutynowych działań, za którymi nie stoi możliwość rozwoju ani szczytny cel, a po prostu chęć zdobycia pieniędzy i zadowolenia pracodawcy; stereotypizacja pracy korporacyjnej obejmuje takie wyobrażenia, jak wyścig szczurów, długa praca po godzinach, brak możliwości pokazania swojej kreatywności, konieczność podporządkowania się przełożonym (por. np. *Praca w korporacji...*).

Każde ze wskazanych dotąd określeń desakralizuje katolicką wspólnotę, pośrednio przekazując informację, że nie jest ona miejscem wiary i duchowego wzrostu, przestrzenią, w której można doświadczyć zbawienia.

Określeniem ujemnie wartościującym Kościół katolicki często przywoływanym w badanych tekstach jest leksem IDEOLOGIA. Wyraz ten uaktywnia szereg konotacji służących deprecjonowaniu, takich jak bezrefleksyjna akceptacja, brak krytycyzmu, wiara w autorytet jednostki lub grona osób:

[9] **Ideologia katolicka** jest szkodliwa i powinna zostać zakazana [D].

Znamienne, że w badanych wypowiedziach przymiotnik *religijny* i rzeczownik *religia* nie są używane neutralnie, lecz z intencją dezawuowania innych form wiary mających mieć oparcie przede wszystkim w aktywności człowieka. Jak wskazuje wielu apologetów protestantyzmu, chrześcijaństwo w odświeżeniu ewangelicznej nie jest *religią* czy *zwykłą religią*, lecz w pierwszej kolejności *relacją z Bogiem*. Działania opisywane jako *religijne* mają być szkodliwe, wynikać z przekonania, że podstawowym środkiem zbawczym jest wypełnianie dobrych uczynków i wysiłek moralny jednostki¹⁰. Religijność, jako produktywna konceptualizacja postaw związanych z wiarą, kumuluje wiele negatywnych skojarzeń, z których najważniejsze to rytualizm, duchowa powierzchowność czy faryzeizm. Z pewnością religia postrzegana jest jako synonim instytucjonalności, która z różnych wcześniej sygnalizowanych powodów zamyka katolików na szczerą spontaniczną wiarę mającą nieść zbawienie. Biorąc pod uwagę wskazane przesłanki, nie trudno zrozumieć, że w tekstach konfrontacyjnych etykiety RELIGIA oraz RELIGIJNY stosowane są niezwykle często¹¹:

[10] Jak ja to słucham, a miałem związek z **religią katolicką** jestem w ciężkim szoku [F].

[11] Im dalej jesteś od **religii**, tym bliżej jesteś miłości naszego Boga [C].

Wskazany rzeczownik chętnie opatruje się określeniami, które wzmacniają negatywną treść, jaką wyraża:

[12] Gdy Jezus mnie pociągnął do siebie, zostawiłam **zwodniczą, tradycyjną religię** [E].

[13] Apokalipsa Jana 18:4 Bog nawołuje by wyjsc z **odstepczych religii** [F].

Przymiotnik RELIGIJNY bywa zaś wprowadzany po to, by uwypuklić krytykę wyrażaną przez inne etykiety:

¹⁰ Protestanci w swoim nauczaniu kładą akcent na doktrynę mówiącą o zbawieniu wyłącznie na podstawie wiary. Uczynki stanowiąc mają jej potwierdzenie.

¹¹ Por. np. tytuł książki pastora Kościoła baptystów *Chrześcijaństwo to nie religia* (Boryczka 2022). W opisie publikacji czytamy: „Umiera, chociaż ciągle będzie się jeszcze broniło, chrześcijaństwo oparte na kapitalistycznych strukturach i metodach, z ich wizjami, budżetami i planami. Żyjemy w czasach radykalnych zmian, zamierania RELIGII chrześcijańskiej...”.

[14] Krk nie jest prawdziwym Kościołem. Jezus założył swój duchowy Kościół, a nie **religijną instytucję**...¹² [D].

Oderwanie od sfery *sacrum* oraz koncentrację na typowo ludzkim wymiarze działań sugerują również inne jednostki. Katolicyzm bywa nazywany przez przeciwników SYSTEMEM RELIGIJNYM lub SYSTEMEM. Druga etykieta, słowo zazwyczaj używane neutralnie (wszak SYSTEM to ‘układ elementów mający określoną strukturę i stanowiący logicznie uporządkowaną całość’ [SJP PWN]), w tekstach o profilu polemicznym służy kreowaniu aktów agresji słownej. BYCIE W SYSTEMIE oznacza stan wynikający z bezrefleksyjnej akceptacji stanu rzeczy afirmowanego przez większość – najczęściej osoby poznawczo biernie¹³. Konwersja na protestantyzm wielokrotnie przedstawiana jest przez piszących jako wyjście z SYSTEMU bądź odzyskanie wolności (myśl tę uwytadnia ostatni przykład):

[15] W końcu powiedział [ten – dop. autor] z **systemu** ze kościół kłamie [G].

[16] Nie znałam tych cytowanych materiałów, ale słuchając ich aż ciarki mnie przechodzą i bardzo mi jest smutno, że mam tak wielu znajomych w tym **systemie** [E].

¹² Główna różnica teologiczna między stronami sporu dotyczy koncepcji „duchowego Kościoła”. Protestanci uważają, że Kościoły instytucjonalne są jedynie niedoskonałymi próbami stworzenia jedyne-go Kościoła Chrystusowego. Jak podkreśla Atkinson, „reformatorzy używali niekiedy takich określeń jak Kościół »niewidzialny« lub »utajony«, by wyrazić różnicę między Kościołem znanym jedynie Bogu a organizacją działającą w świecie. Kościół składał się z wszystkich powołanych przez Boga do zbawienia” (2002, 390). Zdaniem niemieckiego teologa Dietricha Bonhoeffera Kościół to Chrystus istniejący we wspólnocie (McBride 2014, 91). Konsekwencją „duchowego” rozumienia Kościoła jest m.in. negacja szczególnej pozycji stanu duchownego na rzecz powszechnego kapłaństwa wiernych, odrzucenie urzędu nauczycielskiego Kościoła rzymskiego.

¹³ Połączenie to bywa stosowane w rozmaitych kontekstach. Pojawia się np. w wypowiedziach dotyczących sympatii politycznych – by wyrazić pogląd, że ktoś akceptuje działania partii głównego nurtu lub czerpie korzyści, przynależąc do środowiska politycznego głoszącego poglądy popierane przez tę część społeczeństwa, która wykazuje się biernością poznawczą, nie wnika w sedno sprawy, bardzo powierzchownie podchodzi do wydarzeń przedstawianych jako fakty; sformułowanie to chętnie stosowane jest przez wyznawców rozmaitych teorii spiskowych, by wskazać na osoby, które popierają oficjalną narrację dotyczącą opisywanych stanów rzeczy. *żyć poza systemem* to działać niekonwencjonalnie, inaczej niż większość ludzi, nie poddawać się presji instytucji regulujących życie społeczne, polityczne, kulturalne po to, by osiągnąć świadomie wyznaczony cel, np. „Kiedy jedni rodzice kłócą się z drugimi o to, w jakim wieku ich dzieci mają być posyłane do szkoły, inni decydują, by swoich pociech nie wysyłać tam wcale. Gdy niektórzy potrafią czekać godzinami w kolejce po nowego iPhone’a czy spędzać mnóstwo czasu w internecie na kupowaniu, oni wolą przerobić starocie na coś innego albo... znaleźć je na śmietniku, gdzie zostały porzucone, choć nadają się jeszcze do użytku. *Off the grid* (od ang. *off-grid* – poza siecią) to nurt skupiający tych, którzy wyłamują się z systemu: fanów *homeschoolingu*, czyli nauczania domowego, freegan zdobywających jedzenie za darmo, jednostki, które postanowiły żyć bez pieniędzy, tych, którzy zrezygnowali z życia w mieście i przenieśli się do swoich ekologicznych domków, a także zagorzałych ekologów oraz hakerów” (Tracewicz 2015).

[17] Nie przejmuj się tym co tam na Ciebie wypisują Katolicy Dzięki Bogu że wystąpiłeś z tego **systemu fałszywego** [I].

[18] Szkoda ludzi że mają tak zryte głowy przez księży i cały ten diabelski **system z Watykanu** !!!!! [I].

[19] W Apokalipsie 18,2 jest napisane, że ten **system (wielki Babilon)** jest siedzibą demonów [E].

Nadawcy badanych wypowiedzi często akcentują przekonanie, że przyjęcie katolicyzmu krępuje wolność człowieka. Myśl, że katolicyzm oznacza niewolę¹⁴, utrwalona jest nie tylko w porównaniach KK z Babilonem, por. też:

[20] A Bóg woła żebyśmy wyszli z **babilonu** [E].

[21] Od dziecka marzyłam odejść z tego **Babilonu** po przeczytaniu Bibli Miałam wtedy 12 lat [E].

[22] Oj Bogu byłoby przykro gdyby autor wrócił do **kościola babilońskiego** [D].

lecz także formułowana wprost:

[23] Nadal tkwiłem w tym **zniewoleniu**, nadal brałem udział w tych wszystkich „magicznych” obrzędach, które obrażają i zaprzeczają Bogu [G].

[24] Mam nadzieję że dobry Bóg da ci odwagę! żeby wyrwać się z **niewoli!** [D].

[25] Dopiero, gdy wyszedłem z tej **zniewalającej religii**, odrzuciłem wszystkie te kłamstwa, oddałem życie Bogu w całości, przyjąłem chrzest jako symbol śmierci starego mnie i życia w Chrystusie [G].

Pośrednio na tę samą treść kieruje uwagę rzeczownik SEKTA¹⁵:

¹⁴ Wzmianki o Babilonie pojawiają się w ST, m.in. 2 Krl 24–25; 2 Krn 36; Jr 39. Tzw. niewola babilońska to nazwa sygnująca okres, gdy Judejczycy przebywali na wygnaniu, poza Judą. Pierwsza grupa Żydów musiała opuścić Jerozolimę w roku 597 p.n.e., po tym jak król Nabuchodonozor II zdobył miasto.

M. Luter w traktacie „O niewoli babilońskiej Kościoła” (1520) formułował już pogląd, że Kościół przez długi czas podlegał duchowej niewoli, podobnej do tej, w jakiej znajdował się naród izraelski pod panowaniem Babilończyków: „[Przez fałszywych nauczycieli – dop. aut.] zostaliśmy wyprowadzeni z naszej ziemi jak do niewoli babilońskiej i przez nich zostaliśmy ograbieni z naszego cennego dobytku. Taki był los mas; został odwrócony przez uczenie bezbożnych ludzi dobrego dzieła (Luter 1520, 25; tłum. z ang. – aut.). Luter krytykował w tym dokumencie różne aspekty funkcjonowania katolicyzmu, m.in. praktykę sakramentalną. Na polskim gruncie motyw ten chętnie podejmował Krowicki np. w piśmie *Obraz a kontrefet własny antykrystów* (Krowicki 1969); por. też fragment z poezji Otwinowskiego: „Jeden ten cud na świecie niewiasta zbroiła./że tak można stolicę tak chytrze rządziła./że się do tego czasu wszyscy monarchowie gwałtem wydrzeć nie mogą babilońskiej głowie” (Otwinowski 1999, 84) – w wierszu tym znajdujemy aluzję do papieża.

¹⁵ Mandal zwraca uwagę, że w szerszym rozumieniu sekta to „grupa społeczna, którą charakteryzują: ostra izolacja świadomościowa (własna hierarchia wartości, opozycyjna wobec przyjętej w środowisku zewnętrznym), zespół norm zachowania się członków. Te cechy sekt sprawiają, że pełni ona funkcję jedynej więzi społecznej wobec swych członków, która nie jest wolna od przerostów lojalności i fanatyzmu” (Mandal 1998, 19). Wśród innych własności sekt wymienia m.in. przekonanie członków, że jako jedyna

[26] Nie należę do **sekty katolickiej** bo jej fałsz odrzuciłem 30 lat temu [A].

[27] My wyszliśmy z KK. Ale doświadczyliśmy ataków ze strony rodzin lub co najmniej braku szacunku. Przykre to, ale wtedy widzisz, że to normalnie jak **sekta**. [D].

[28] Przy całej swojej niechęci (raczej trzeźwej, racjonalnej ocenie) do **rymskokatolickiej sekty** muszę zaznaczyć, że nauka o grzechu pierwotnym jest jak najbardziej protestancka [G].

[29] Praktykowanie rzymskiego katolicyzmu powinno być zabronione przez prawo państwowe! [...] **Sekta** ta prowadzi do moralnego rozkładu społeczeństwa i dlatego obowiązkiem państwa jest ją zwalczać! [D].

Protestanci, którzy wykazują skrajnie negatywny stosunek do Kościoła katolickiego, formułują często pogląd, że czynności oraz praktyki religijne podejmowane przez tę wspólnotę w całości bądź częściowo wyrastają z inspiracji złych mocy. Działania Kościoła katolickiego chętnie łączy się z aktywnością szatana¹⁶:

[30] Precz z **diabelstwem** [J].

[31] Tylko że Bóg przepowiedział że powstanie ten **kościół szatana** ze stolicą w Watykanie [E].

[32] Watykan to **obrzydliwość¹⁷, siedziba szatana** ! piszę to z pełnym przekonaniem [D].

a negatywny wydźwięk takich etykiet często wzmacnia się przez kojarzenie ich z innymi ujemnie waloryzującymi sformułowaniami, wcześniej wskazanymi już w artykule:

[33] Ten **system diabelski**, będzie zniszczony jak Sodomia i Gomora [E].

[34] Bogu dziękuję, że wyrwał mnie z tej **szatańskiej sekty** [F].

Piszący, prezentując spojrzenie na Kościół katolicki, akcentują też stanowisko, że jego doktryna ma być niespójna, nieracjonalna, sprzeczna z zamysłem Boga wyłożonym

---

jest ona nośnikiem prawdy o świecie, silną kontrolę nad członkami grup w każdym aspekcie ich życia, dławienie indywidualizmu (Mandal 1998, 20).

¹⁶ Kojarzenie Kościoła katolickiego z aktywnością szatana ma swoje źródło w dawnych polemikach katolicko-protestanckich. Taką retoryką posługiwał się m.in. Luter, por. np. tytuły jego dwóch pism: *O papieżu jako Antychryście* (1520), *Przeciwko papieżowi ustanowionemu przez diabła* (1545). Nauki, które jego zdaniem były niezgodne z Biblią, chętnie łączył z zamysłem diabła. Przekonanie, że Kościół katolicki głosi nauki szatańskie (bądź w ogóle powstał jako dzieło szatana), było utrwalane też wizualnie. Okładka antypapieskiej rozprawy napisanej przez ojca reformacji pt. *Wider das Bapstum zu Rom vom Teuffel gestift* (1545) przedstawia paszczę Lewiatana, w której osadzony jest tron głowy Kościoła. Siedzi na nim papież z oślimi uszami, przyjmując tiarę od otaczających go demonów (por. Moździen 2019). Antypapieską wymowę miały też niektóre drzeworyty z *Lutherbibel* (1534). Retoryką tego typu chętnie posługiwali się polscy reformatorzy, np. M. Czechowic. W *Rozmowach chrystyjańskich* nazywa papieża „Antychrystem”, a Kościół katolicki – „kuźnię szatańską” (Czechowic 1979, 94). Za diabła uważał też papieża dość powszechnie w stosowaniu pejoratywnych określeń Jan Seklucjan (zob. 1972, 6).

¹⁷ Słowo *obrzydliwość* wielokrotnie pojawia się w Starym Testamencie do nazwania różnych form przestępowania Prawa Mojżeszowego, por. Kpł 8,12; 2 Krn 15,16; Jr 5, 30 (na podstawie BT).

w Biblii. Katolicyzm bywa utożsamiany z negacją prawdy pojmowanej jako obiektywny obraz rzeczywistości zamierzonej i afirmowanej przez Stwórcę. Źródłem odniesienia wszystkich etykiet reprezentujących wskazane pole semantyczne ma być nauczanie biblijne. KK bywa charakteryzowany z wyzyskaniem takich leksemów, jak: *falsz, fałszywy, kłamstwo*:

[35] Większość świata jest pogrążona w **falszywych religiach** takich jak, katolicyzm, buddyzm, czy islam [F].

[36] Wyszedłem z tego **falszywego kościoła** zwanego katolickim [I].

[37] 48 lat ! I koniec **katolickiego kłamstwa** [...]. 60 lat stąпам po tej ziemi i dopiero teraz widzę w jak głębokim marazmie fałszu katolicyzmu byłem pogrążony [K].

Niewiarygodność teologiczno-dogmatyczną Kościoła wskazywać mają frazy, w których katolicyzm łączy się z odstępstwem lub zwiedzeniem. Stwierdzenia, które bezpośrednio nawiązują do obu stanów, sugerują porzucenie zasad, wartości oraz ustaleń teologicznych leżących u podstaw „prawdziwego” biblijnego chrześcijaństwa:

[38] Witam, świetny materiał na temat **odstępczego kościoła** i bałwochwalczych kultów w nim [E].

[39] KRK dla mnie był jednym **wielkim zwiedzeniem** [E].

[40] Kościół katolicki to największe **zwiedzenie** tego Świata !!!! [H].

Wśród określeń skrajnie negatywnych, za pomocą których artykułowano jest przekonanie, że Kościół katolicki nie mieści się w zakresie chrześcijaństwa, wskazać można słowa *pogaństwo* ‘wiara w wielu bogów w okresie poprzedzającym wprowadzenie chrześcijaństwa’ (WSJP) oraz *zabobon* ‘przekonanie o nadprzyrodzonym wpływie określonych wydarzeń, rzeczy, znaków na różne aspekty ludzkiego życia’ (WSJP):

[41] **Rzymskie pogaństwo**. Kasa, prezenty. A Boga zero. Ja zawsze mówię, gdyby ludzie w Boga wierzyli to by się ze wstydu spalili [H].

[42] Twoje słowa z serca czystego płynące zawróciły mnie !!!! z **katolickiego pogaństwa** !!!! [D].

[43] 20 „Oto stoję u drzwi i kołaczę: jeśli kto posłyszysz mój głos i drzwi otworzy, wejdę do niego i będę z nim wieczerzał, a on ze Mną. „, i wszystko w temacie to jest różnica pomiędzy **zabobonem** katolickim a Biblią [D].

Niektóre wynotowane nazwy wprost nawiązują do spornych kwestii teologicznych. I tak np. w retoryce protestanckiej trwale powtarzany jest zarzut, że Kościół katolicki monopolizuje relację z Bogiem, ponieważ proponuje teologię sakramentalną uzależniającą zbawienie od praktyk i obrzędów, które sprawowane są przez duchownych. W apologetyce protestanckiej, często ukierunkowanej na krytykę katolicyzmu,

wyraźne jest myślenie, że między Bogiem a ludźmi nie może być żadnych pośredników¹⁸. Świadectwem tego podejścia są np. formuły:

[44] KK to taki **pośredniak**... [E].

[45] Zawsze najlepiej iść do źródła niż załatwiać sprawy przez **pośrednika** [L].

Zabarwione ironią wyrażenie *Jedyny Prawdziwy Nieomylny Kościół* nawiązuje do dogmatu o nieomylności papieża:

[46] Masz w tym filmie tyle argumentów przed którymi twój „**Jedyny Prawdziwy Nieomylny Kościół**”¹⁹ nie potrafi się obronić [...]. Bracie to Ty musisz się nawrócić do prawdziwego Kościoła [D].

Wiele etykiet znajduje zakotwiczenie w tej części społecznego obrazu katolicyzmu, która powszechnie utrwalana jest w przekazach medialnych, obiegowych opiniach. Przedstawicielom KK zarzuca się niemoralność działań. Dowodzą tego leksemy *mafia* i *przybytek*²⁰ ‘pot. pejor. miejsce rozrywki, zabawy i przyjemności uczęszczone głównie przez ludzi o wątpliwej wartości moralnej’ (WSJP):

[47] W końcu powiedział z systemu ze kościół kłamie i jest to **wielka mafia** [G].

[48] Aczkolwiek mocno wieże w pana boga, Jezusa uznaje za syna Bożego a Maryję za matkę boską ale za cholerę nie wiem kim się stałem.. zaznaczając „że księżdy i całej tej **pedofilskiej mafii** nie uznaje [Ł].

[49] Pisze do Ciebie abys mi doradził w jaki sposób mam wyjść z tego **przybytku** [D].

¹⁸ Odwołując się do 1 Tm 2,15, protestanci uważają, że do nawiązania relacji między Bogiem a ludźmi niepotrzebni są pośrednicy. W tym kontekście podważa się przede wszystkim funkcję zbawczą Kościoła instytucjonalnego i rolę katolickiego duchowieństwa. Jak podkreśla Atkinson, według protestantów „w Kościele pierwotnym nie funkcjonowało pośrednictwo duchownych [...]. Protestanci przeciwstawiali się koncepcji, że ze stanem kapłańskim wiąże się jakokolwiek władza. Dzięki temu nowemu nastawieniu ludzie świeccy zostali «uwolnieni» od księży” (Atkinson 2002, 390). Na podstawie wskazanego fragmentu Biblii neguje się także pośrednictwo świętych i Maryi (por. Bühne 1995, 100). Negację idei pośrednictwa widać było w pierwszych latach rozkwitu reformacji. Pogląd ten wyrażano m.in. w jednym ze starych antykatolickich druków pt. „List pana chełmskiego, chorążego krakowskiego do księdza Brzechwy mnicha na Tyńcu” (1560), który został przypomniany przez L. Szczuckiego (1957, 188; zob. też Czechowicz 1979, 15) w kontekście pośrednictwa autor nazywa Maryję i świętych „bogami papieskimi”.

¹⁹ W Kościele katolickim długo żywy był pogląd, że osiągnięcie zbawienia bez praktykowania wiary katolickiej (przede wszystkim przyjmowania sakramentów) jest niemożliwe. Nastawienie to negowali pierwsi polscy pisarze reformacyjni. Wielu z nich uderzało w konkretne praktyki i obrzędy katolickie, por. wyimek z pisma Krowickiego: „[...] nieprzyjaciele Boży, uczą ludzi grzechów odpuszczenia nie w imię Pana Jezusa Chrysta, ale w imię umarłych ludzi, w imię uczynków dobrych, w imię swej świętości i czystości obłudnej, w imię mszy najemnych i zakupionych, w imię odpustów od papieża rzymskiego kupionych, w imię kapić szarych, czarnych, burych i białych, i innych rozmaitych wymysłów dyjabelskich” (Krowicki 1969, 6).

²⁰ W Starym Testamencie *przybytek* oznaczał konkretne miejsce, gdzie przebywał Bóg. Ponieważ kontekst, w którym użyto słowa, jest negatywny, intencją autora wpisu nie było z pewnością nawiązanie do wskazanego wariantu znaczeniowego.

Często podkreśla się opinię, że duchowieństwo nadmiernie angażuje się w sprawy polityczne, a motywem aktywności wielu księży jest chęć pomnażania majątku:

[50] Katolicyzm jest **politycznym szambem**, które tak przeczy sobie że sami się w tym gubią [G].

[51] **Katolicyzm (...)** to tylko **polityka mieszająca w głowach ludziom naiwnym** [I].

[52] [Księża] z bożego słowa zrobili sobie **zarobkowy biznes** [F].

Negatywne etykiety mogą być związane z oceną predyspozycji intelektualnych katolików lub hierarchii ich wartości. W dwóch zacytowanych poniżej przykładach deprecjonowaniu służą rzeczowniki *fanatyzm* ‘pejorat. żarliwe i bezkrytyczne wyznawanie jakiejś idei, połączone ze zwalczaniem odmiennych poglądów’ (WSJP) oraz *beton* ‘pejorat. osoba lub grupa ludzi w obrębie jakiejś organizacji, mająca ugruntowane, zachowawcze poglądy, przeciwstawiająca się reformom i zmianom’ (WSJP):

[53] Katolicyzm to **fanatyzm** . 🙄🙄🙄🙄 [D].

[54] Piotrze podziwiam i szanuję twoją pracę ale tego **betonu katolickiego** chyba nic nie skruszy, wytrwałości i zdrowia. POZDRAWIAM [L].

Inny zarzut formułowany przez protestantów mówi, że wielu katolików pozostaje przy religii ze względu na konformizm – chęć podtrzymania rodzinnego miru, być może też strach przed odrzuceniem tradycji:

[55] Dostaje mnóstwo wiadomości od młodych osób, które mają po 15,16,17 lat, które chcą odejść z kościoła katolickiego i wierzyć Biblijnie, ale mają przeciwko sobie rodziców/dziadków/ i innych członków rodziny, którzy nie mogą tego znieść, że ich dzieci porzucają „**Wiarę ojców**” [H].

Narzędziem deprecjonowania oponentów religijnych są także wyrazy i połączenia wyrazowe wyprowadzane bezpośrednio z cytatów i zdażeń biblijnych. Choć obiektywnie trudno uznać, że ich odniesieniem jest katolicyzm, przeciwnie – referencja poszczególnych jednostek bywa szeroka i różnie przedstawiana przez biblistów – wąską i tendencyjną interpretację eksponują osoby piszące na forach.

Obrazem, który często przywołują protestanci, by w skrajnie negatywnym świetle zobrazować Kościół katolicki, jest postać niewiasty z 17. rozdziału Apokalipsy:

[56] Wreszcie ktoś mądry rozprawił się z **kobietą jadącą na bestii...** [D].

Choć tradycja katolicka widzi w tej figurze wyobrażenie pogańskiego Rzymu, czy też szerzej – różnych mocarstw prześladujących Kościół²¹, wielu protestantów dostrzeżga

²¹ Por. komentarze zamieszczone do niniejszego fragmentu w BJ.

w niej wyłącznie personifikację katolicyzmu²². Tego typu interpretacja była popularna w okresie rodzenia się reformacji, podejmowana jest też chętnie przez środowiska protestanckie, które wykluczają katolicyzm z chrześcijaństwa, widząc w nim zagrożenie²³.

W Psalmie 124 wyzwolenie narodu izraelskiego z negatywnych doświadczeń porównuje się z oswobodzeniem z *sidel ptasznika*. Metafora ta, kierująca uwagę odbiorców na ogół trudnych sytuacji zapisanych na kartach konkretnego narodu, w jednej z wypowiedzi zostaje przeniesiona na Kościół:

[57] Latami obchodziłam pierwsze piątki i coraz bardziej czułam się obciążona jak to wspomnę to płakać mi się chce. JEZU DZIĘKUJĘ ZE WYZWOLIŁES mnie z **sidel ptasznika** [G].

Inną formą etykietowania Kościoła jest zestawianie go z pogańskimi kultami opisywanymi w Biblii:

[58] To że tak daleko będąc w **kulcie molocha** zdolales się wyzwolić jest godne podziwu [L]²⁴.

5. PODSUMOWANIE

– Poddane analizie teksty ujawniają wysoki stopień polaryzacji językowej, która odzwierciedla negatywne nastawienie pewnej części reprezentantów protestantyzmu do konkurencyjnego wyznania religijnego.

– W dyskusjach między katolikami a protestantami utrwalonych na forach internetowych dostrzec można liczne przejawy agresji językowej. Skłania to do sformułowania wniosku, że również współcześnie duża część protestantów podchodzi do katolików niechętnie, zachowując rezerwę bądź eksponując niechęć. Różnice doktrynalne, wyznaczające główną linię podziału, nie są postrzegane jako pozytywny przejaw pluralizmu dogmatycznego, który sprzyjałby krystalizowaniu oraz oczyszczaniu myśli chrześcijańskiej, lecz przede wszystkim jako instrument autoidentyfikacji i projekcji „przeciwnika”.

– Obraz katolików konceptualizowany przez piszących obarczony jest szeregiem negatywnych konotacji. Mają oni angażować się w życie Kościoła bezrefleksyjnie, ze względu na tradycję. Duchowieństwo, wprzęgnięte w typowo korporacyjny system

²² Taki sposób interpretacji sprawozdawany jest m.in. przez pastora Dawida Pawsona (2022, 700). Tendencyjną interpretację wielokrotnie powiela się w wypowiedziach internetowych (por. *Dave Hunt – Kobieta...*)

²³ Por. fragment Apokalipsy na podstawie BT: „I ujrzałem Niewiastę siedzącą na Bestii szkarłatnej, pełnej imion bluźnierczych, mającej siedem głów i dziesięć rogów. A Niewiasta była odziana w purpurę i szkarłat, cała zdobna w złoto, drogi kamień i perły, miała w swej ręce złoty puchar pełen obrzydliwości i brudów swego nierządu. A na jej czole wypisane imię – tajemnica: «Wielki Babilon»”.

Pogląd, że wskazany obraz należy odnieść do katolicyzmu, akcentował już M. Rej. W dziele *Apokalypsis* (Kraków 1565) w ostrym tonie wskazywał, że bestie, o których mowa, to Rzym pogański i Rzym papieski (Ziomek 1977, 245; zob. też: Krowicki 1969, 25).

²⁴ O kulcie Molocha wspominają m.in.: Kpł 18,21; 2 Krl 23,10; Iz 57,9; Jr 32,35; Dz 7,43.

organizacji pracy, ma być nastawione na zarabianie bądź pomnażanie majątku, współtworząc hierarchiczną strukturę opartą na posłuszeństwie. Skrajnie negatywna konceptualizacja katolicyzmu każe widzieć w nim zbiór zrytualizowanych praktyk i przepisów religijnych nakładanych na wiernych po to, by mogli żyć w „złudnym” przekonaniu, że osiągną główny cel wiary. Katolik, ponieważ zdaniem konfrontacyjnie nastawionych protestantów nie zna Biblii, wykazywać ma bierność poznawczą, miałość intelektualną, podatność na manipulację i oddziaływanie nauk sprzecznych z sednem chrześcijaństwa. W skrajnym wypadku katolicyzm nadal uznawany jest za religię niechrześcijańską, powstałą z inspiracji złych mocy albo czysto ludzkich pobudek, co znajdować ma przełożenie na niemoralne postępowanie duchownych i sytuację wiernych (zniewolonych, niezających sobie sprawy ze swego trudnego położenia).

– Przedstawiony obraz nie funkcjonuje w próżni, stanowi kontynuację dużo wcześniejszych refleksji protestanckich dotyczących katolicyzmu. Wiele myśli pokrywa się ze sposobem odbioru Kościoła katolickiego w okresie rozkwitu reformacji. Wynika to z różnic eklezjologicznych w obrębie obu konfesji i innych zasad wiary głoszonych przez Kościoły.

– Fakt, że większość poddanych analizie tekstów ma charakter anonimowy, zwiększa prawdopodobieństwo, iż wartości i opinie utrwalone w badanych wypowiedziach są faktycznie uznawane przez nadawców. To o tyle istotny czynnik, że w relacjach między wspólnotami chrześcijańskimi, których obraz kreuje się w mediach, dużo jest z pewnością gestów mających wyznaczać pożądaną, lecz odległą od rzeczywistego stanu koegzystencji różnych konfesji; ofensywne w tonie sformułowania wyraźnie sugerują nastawienie i postawy separacyjne.

– Badane wypowiedzi kreują negatywny obraz chrześcijan, który nie odpowiada wartościom deklarowanym przez tę grupę religijną ani też wartościom promowanym na kartach Nowego Testamentu. Erystyczne podejście widoczne w sposobie konfrontowania poglądów na pewno nie wpływa pozytywnie na wizerunek osób wierzących, może budować dystans w kontakcie z osobami niewierzącymi, w skrajnym wypadku – ośmieszać ludzi, którzy deklarują afirmację aksjologii ewangelicznej, a jednocześnie dopuszczają się wielu słownych oraz dialektycznych nadużyć.

BIBLIOGRAFIA

- Atkinson, J. 2002. „Reformacja”. W *Historia chrześcijaństwa*, red. T. Dowley. Warszawa: Oficyna Wydawnicza „Vocatio”.
- Bielak, A., i W. Kordyżon, red. 2017. *Figura heretyka w nowożytnych sporach konfesyjnych*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Sub Lupa.
- Bizior, R. 2017. „Dialog z INNYM w dyskursie religijnym 2. połowy XIX w. (na przykładzie kazań). O relacji katolicy – protestanci”. *Język – Szkoła – Religia* 12(2): 22–38.
- BJ – 2006. *Biblia Jerozolimską*, wyd. 1. Poznań: Pallottinum.
- Boryczka, R. 2022. *Chrześcijaństwo to nie religia*. Warszawa: Warszawska Firma Wydawnicza.
- Brückner, A. 1905. *Różnowiercy polscy. Szkice obyczajowe i literackie*. Warszawa: Księgarnia Naukowa.

- Brückner, A. 1932. „Reformacja”. W *Kultura staropolska*. Kraków: PAU.
- BT – 2000. *Pismo Święte Starego i Nowego Testamentu. Biblia Tysiąclecia*, wyd. 5. Poznań: Pallottinum.
- Budny, S. 1989. *O przedniejszych wiary chrześcijańskiej artykułach*. Warszawa: PWN.
- Bühne, W. 1995. *Ja też jestem katolikiem... Pismo Święte a dogmaty kościoła* [sic!]. Warszawa: Fundacja Chrześcijańskiej Kultury i Oświaty.
- Chrzanowski, I., i S. Kot, oprac. 1927. *Humanizm i reformacja w Polsce: wybór źródeł do ćwiczeń uniwersyteckich*. Lwów–Warszawa–Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Cieśla, B. 2022. „Deprecjonowanie wyznania religijnego w dyskusjach między katolikami a protestantami”. W *Dobro – Prawda – Piękno*, red. M. Kaczor i, P. Kładoczny. Zielona Góra: Oficyna Wydawnicza UZ, 241–260.
- Czechowic, M. 1979. *Rozmowy chrześcijańskie*. Warszawa: PWN.
- Dave Hunt – *Hunt na bestii*, https://www.youtube.com/results?search_query=kobieta+jad%C4%85ca+na+bestii (13 lutego 2024).
- Grabowski, T. 1906. *Z dziejów literatury kalwińskiej w Polsce (1550–1750)*. Kraków: AU.
- Grabowski, T. 1908. *Literatura ariańska w Polsce (1560–1660)*. Kraków: AU.
- Grabowski, T. 1921. *Literatura luterańska w Polsce*. Poznań: PTPN.
- Kot, S. 1932. *Ideologia polityczna i społeczna braci polskich zwanych arjanami*. Warszawa: Wydawnictwo Instytutu Popierania Nauki.
- Kowalski, W. 2016. „«To jest owczarnia onego Dobrego Pasterza»”. Pojęcie «prawdziwego» Kościoła w polskich szesnastowiecznych katechizmach”. *Odrodzenie i Reformacja w Polsce* 60: 30–70.
- Krowicki, M. 1969. *Chrześcijańskie a żalobliwe napominanie; Adhortatio; Obraz a kontrefet własny antykrystów*. Warszawa: PWN.
- Luter, M. 1520. „The Babylonian Captivity of the Church”, przeł. A.T.W. Steinhäuser. <https://www.onthewing.org/user/Luther%20-%20Babylonian%20Captivity.pdf> (10 lipca 2024).
- Makuchowska, M. 2011. *Od wrogów do braci. Posoborowe zmiany w dyskursie Kościoła katolickiego*. Opole: UO.
- Mandal, E. 1998. „Sekty i zagrożenia z nimi związane”. *Chowanna* 1: 18–23.
- McBride, J.M. 2014. „Christ Existing as Concrete Community Today”. *Theology Today* 71: 92–105.
- Możdżeń, J. 2019. „Druk antypapieski z osobistą dedykacją Marcina Lutra dla księcia Albrechta von Brandenburg-Ansbach”. *Odrodzenie i Reformacja w Polsce* 63:1 75–185.
- Noll, M.A. 2017. *Protestantyzm*. Łódź: Wydawnictwo UŁ.
- Otwinowski, E. 1999. *Pisma poetyckie*. Warszawa: IBL PAN.
- Pawson, D. 2022. *Klucz do Biblii*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza „Vocatio”.
- Pesiert, M. 2004. *Formy i funkcje agresji werbalnej. Próba typologii*. Wrocław: Wydawnictwo UWr.
- Praca w korporacji – fakty i mity*, <https://dokariery.pl/-/praca-w-korporacji-fakty-i-mity> (17 lipca 2024).
- Ptaszyński, M. 2019. „Czy reformacja w Polsce była luterańska? O polemikach antyluterańskich w Polsce w pierwszej połowie XVI wieku”. *Odrodzenie i Reformacja w Polsce* 63: 5–56.
- Rej, M. 2005. *Apocalypsis*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Semper.
- Schopenhauer, A. 1976. *Erytyka, czyli sztuka prowadzenia sporów*, przeł. B. i Ł. Konarscy. Kraków: Wydawnictwo Literackie.
- Seklucjan, J. 1972. *Wyznanie wiary chrześcijańskiej*. Warszawa: PWN.
- SJP PWN – internetowy *Słownik języka polskiego PWN*. <https://sjp.pwn.pl> (24 marca 2023).
- Szczucki, L. 1957. „Zapomniana polemika antykatolicka z drugiej połowy XVI wieku”. *Odrodzenie i Reformacja w Polsce* 12: 177–189.

- Szczucki, L. 1959. *Literatura arikańska w Polsce XVI wieku*. Warszawa: Książka i Wiedza.
- Szczucki, L., i J. Tazbir, oprac. 1959. *Literatura arikańska w Polsce XVI wieku*. Warszawa: Książka i Wiedza.
- Tazbir, J. 1965. *Świt i zmierzch polskiej reformacji*. Warszawa: Wiedza Powszechna.
- Tazbir, J. 1996. *Reformacja, kontrreformacja, tolerancja*. Wrocław: Wydawnictwo Dolnośląskie.
- Tracewicz, J. 2015. *Czy da się żyć poza systemem? Offgridowcy próbują*. <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/ludzieistyle/1628927,1,czy-da-sie-zyc-poz-systemem-offgridowcy-probuja.read> (17 lipca 2024).
- WSJP – Żmigrodzki P. (red.) 2007–, *Wielki słownik języka polskiego*, Kraków: Instytut Języka Polskiego Polskiej Akademii Nauk, < <http://www.wsjp.pl>> (24 marca 2023).
- Ziomek, J. 1977. *Renesans*. Warszawa: PWN.

Pejorative terms for the Catholic Church as a means of negative construction image of Catholicism (based on the example of anti-Catholic internet comments published by Protestants)

Key words: linguistic aggression, linguistic labeling, nomination of the Catholic Church, linguistic evaluation.

ABSTRACT

The aim of this article is to identify the thematic fields within which negative labels concerning Catholic Church are created and used by Protestants (and less frequently by people who, for various reasons, do not support the institution of the Church). Based on these labels, the article attempts to reconstruct the image of the Catholic Church perceived by some Reformed Christians. To create a material database, comments under 13 videos published on YouTube were analyzed (13,199 comments were reviewed, out of which 58 statements were used for the purposes of this analysis). These short texts are a form of commentary on the differences between Catholics and Protestants. People who raise the issue of religious differences on the Internet often make negative judgments about the Church, which in their opinion promote harmful rules and doctrine. The nominations present Catholicism as a religious system functioning similarly to typical secular institutions, attracting people with low intellectual predispositions, lacking critical thinking, and morally weak. The theological falsehoods preached by the clergy are seen as result of rejection of the authority of the Bible as the only reliable source of knowledge about God. From the many formulations used by Protestants, it can be concluded that the Catholic religion is perceived as being inspired by evil forces to distort the correct image of God and the concept of justification. Catholicism is presented as a form of slavery and oppression. Many of the analyzed comments are filled with linguistic aggression, and their style resembles the rhetoric of the fiercest anti-Catholic polemics from the beginning of the Reformation. Reference to the collected comments, it can be concluded that the image of interfaith dialogue based on an attempt of understanding the other side, which is often promoted in media discourse and official documents issued by Christian Churches, doesn't match the actual beliefs of believers declaring affiliation with a chosen denomination.